

NOGLE BETRAGTNINGER OM RETSREFORMEN

– *set fra Grønland*

Af Peter Sindal Lundsberg

På baggrund af en længe ventet betænkning afgivet i 2004 af Den Grønlandske Retsvæsenkommission¹⁾, gennemgik det grønlandske retsvæsen og den grønlandske Kriminallov januar 2010 den største forandring siden vedtagelsen af den første retsplejelov og kriminallov i henholdsvis 1951 og 1954. Både organisatorisk i form af grundlæggende ændringer i domstolssystemet i Grønland, men også i form af betydelige principielle ændringer af Kriminalloven.

Formålet med denne artikel er at fremhæve nogle af de udfordringer, som det grønlandske samfund står overfor midt i gennemførelsen af retsreformen. Og afslutningsvis omtale nogle af de politiske udmeldinger, som den nye formand for Naalakkersuisut (Grønlands regering) har fremsat med relation til justitsområdet.

Det hele er set fra en grønlandsk vinkel, dog med den dansksprogedes øjne. Justitsområdet er stort og komplekst og pladsen her er begrænset, så der vil naturligt være mange emner og vinkler, der ikke kan behandles.

ORGANISERINGEN AF JUSTITSOMRÅDET I GRØNLAND

Indledningsvis er det væsentligt at forstå, at justitsområdet er et dansk anliggende. Forstået på den måde, at justitsområdet ikke er overtaget af Grønlands Selvstyre. Derfor fastsættes reglerne på området af det danske Folketing, og den øverste ansvarlige myndighed er det danske Justitsministerium. Justitsområdet finansieres ligeledes af Danmark via

Grønlands regeringsleder Kuupik Kleist har udvist stor interesse for justitsområdet. Og bl.a. udtalt, at tidsbestemte straffe ikke er tidssvarende og burde afskaffes.

den danske Finanslov. Det sidste forhold har den betydning, at det grønlandske justitsvæsen er meget påvirkeligt af finanslovspolitiske dispositioner i Danmark – uden samtidig, nødvendigvis, at have samme politiske bevågenhed i det danske Folketing som det tilsvarende danske område. En del af forklaringen på skiftende grønlandske regeringers meget forskellige prioritering af opgaven med varetagelse af Grønlands naturlige interesser på området, skal givet vis også findes i det forhold, at justitsområdet er et dansk anliggende, og dermed let glider i baggrunden i den daglige grønlandske politiske virkelighed, hvor mange andre emner, som Grønland har et selvstændigt ansvar for, presser sig på.

I forbindelse med regeludstedelse på området inddrages Grønlands Selvstyre naturligvis som høringspart i lighed med andre offentlige og private instanser. Ligesom Grønlands Selvstyre har sæde i Rådet for Grønlands Retsvæsen, og indstiller medlemmer til f.eks. Dommerudnævnelsesrådet for Grønland. Selvstyrets indflydelse

på den daglige varetagelse af området er imidlertid meget begrænset.

Selvstyret har på sin side valgt at organisere sig med en central juridisk afdeling, Lov- og Justitsafdelingen, under Formandens Departement.

Uanset at Grønlands Selvstyre ikke har hjemtaget ansvaret for justitsområdet, er det et område, der igen har en betydelig politisk interesse i dagens Grønland. Interessen skyldes flere ting. Ikke mindst det forhold, at mange personer i det grønlandske samfund har kontakt med straffesystemet, hvad enten der er tale om ofre for forbrydelser, gerningsmænd eller det forhold, at man i sin familie eller omgangskreds kender personer, der er påvirket af kriminalitet. Men ikke mindst fordi den nye regeringschef viser politisk interesse for området.

ANBEFALINGER

I sin betænkning afgav kommissionen i 2004 en lang række anbefalinger. Her skal

jeg blot nævne nogle af de helt centrale med betydning for denne artikel.

- Foranstaltningssystemet skulle bygge på principper fra både gerningsmands- og gerningsprincippet. Det blev foreslået at indføre en sanktionsstige.
- Sanktioner skulle placeres på sanktionsstigen efter strengthed. Som nye sanktioner blev det foreslået at indføre advarsel, betinget dom med fastsat foranstalningstid, dom til samfundstjeneste og dom til anstalt og tilsyn. Særligt muligheden for at idømme samfundstjeneste er en nyskabelse i grønlandsk kriminalret. Vi mangler endnu at se hvilken betydning denne foranstalningsform kan få for f.eks. spørgsmålet om ventelister til afsoning i anstalterne.
- Anstalt systemet skulle udbygges med henholdsvis en ny anstalt i Tasiilaq og en ny anstalt i Nuuk til afløsning for den eksisterende og noget nedslidte anstalt. Samtidig er det hensigten, at den nye anstalt i Nuuk skal kunne rumme de indsatte, der i dag sendes til afsoning af deres straf i Anstalten ved Herstedvester. Jeg vil senere i artiklen berøre nogle af de udfordringer, der er forbundet hermed.
- Dommerne ved Kredsretterne skulle fortsat være lægmænd.
- Som ny instans oprettedes Retten i Grønland til at varetage nogle sager i 1. instans samt uddannelsesopgaver og vejledningsopgaver af Kredsretterne.

UDFORDRINGER I DE KOMMENDE ÅR

Efter vedtagelsen af de nye love på området er implementeringsfasen gået i gang. Og det er klart, at med en så stor omstrukturering af både praktisk, og ikke mindst principiel karakter, står justitsområdet over for store udfordringer i de kommende år. Både rent praktisk ved etablering af Retten i Grønland, uddannelse af kredsdommere og bisiddere samt udbygningen af anstalt systemet. Så store omlægninger tager naturligvis tid, og man må være realistisk omkring tidshorison-

ten. Men set fra en grønlandsk embedsmands stol er det positivt, at f.eks. Retten i Grønland ser ud til at være kommet godt fra start. Tilsvarende bliver det interessant at se, i hvilket omfang den nye sanktion, samfundstjeneste, vil blive benyttet, og hvilke langsigtede virkninger denne sanktionsform vil få på f.eks. ventelisterne til afsoning i anstalterne. De særligt store udfordringer med denne nye sanktionsform er naturligvis, at der skal være en samfundstjeneste at tilbyde. Forstået sådan, at der skal være funktioner de dømte kan varetage, ligesom der skal være oprettet et adækvat tilsynssystem. Af mere principiel karakter bliver det ligeledes meget interessant at se, hvordan sammenblandingen af gerningsmands- og gerningsprincippet vil virke i praksis. Den første kriminallov var baseret på et rent gerningsmandsprincip, hvilket ganske kort fortalt betød, at dommeren skulle tage udgangspunkt i gerningsmandens forhold ved fastsættelse af sanktionen. Denne tilgang har gennem årene mødt megen kritik fra befolkningen, og kritikken er imødekommet ved en delvis sidestilling af gerningsmands- og gerningsprincippet. Dette betyder, at dommeren fremover både skal lægge vægt på *gerningens beskaffenhed* og *gerningsmandens forhold* ved fastsættelse af sanktionen. Det interessante ved denne øvelse er, om man i det hele taget kan sidestille to så forskellige tilgange til straf? Eller om det i praksis vil vise sig, at *gerningens beskaffenhed* får forrang, når straffen skal udmåles.

Efter min opfattelse viser ovenstående, at det grønlandske straffesystem gennem årene har gennemgået en fordanskningsproces i retning af et mere og mere dansk system, som yderligere er blevet styrket gennem vedtagelsen af den nye retsplejelov og kriminallov. Forstået sådan, at det grønlandske system, som i udgangspunktet var tænkt som meget anderledes end det danske, langsomt men sikkert har fået indbygget de samme mekanismer, som man ser i Danmark. Her tænker jeg både på den måde retssager afvikles, men også på den måde brugen af foranstaltninger

"I forbindelse med to besøg på Anstalten i Nuuk oplevede jeg en stor overbelægning så de fleste måtte bo to personer i små celler beregnet til én person. Indsatte med psykiske lidelser opholdt sig sammen med de øvrige indsatte ligesom helt unge mennesker sad sammen med voksne. Det sidste forhold løses ikke af anstaltssystemet alene men kræver også at Grønland har institutioner, der kan rumme de unge mennesker."

Ifølge Peter Sindal Lundsberg har det grønlandske straffesystem gennem årene gennemgået en fordanskning-sproces. Når den gamle anstalt i Nuuk, uden pigtråd og ringmur, således erstattes af en ny anstalt i 2015, bliver det formodentlig med en helt anden ydre fængsels arkitektur.

(straffe) udmåles. Spørgsmålet i den forbindelse er naturligvis, om det er hvad de grønlandske politikere ønsker? Er det sådan, at man i Grønland vil have indført en dansk straffelov og et dansk straffesystem? Svaret kan naturligvis ikke gives i denne artikel...

Udbygning af anstalt systemet

Udbygningen af anstalt systemet i Grønland er et andet væsentligt område at have fokus på i den kommende tid. I første omgang er det en forbedring af de nuværende fysiske (og psykiske) forhold for de indsatte, der presser sig på. Man kunne forledes til at tro, at flere anstalt pladser ville betyde, at ventelisterne til anstalterne ville falde. Men den antagelse er langt fra altid korrekt. Hvad der dog er helt centralt i forhold til indretningen af anstalt systemet vil være en imødekommelse af et stort udækket behov for tilbud om under-

visning og behandling, under afsoning af en dom. Erfaringerne afdækket af retsvæsenetskommissionen var desværre ikke opmuntrende, og der er ikke grund til at antage, at det er blevet stort bedre i den mellemliggende tid.

Et særligt fokus bør også være rettet mod etableringen af den nye anstalt i Nuuk. De seneste meldinger fra det danske Justitsministerium er, at en ny anstalt kan være klar ved årsskiftet 2014/2015²⁾. Etableringen af den nye anstalt i Nuuk er af helt central betydning, fordi det er her den gruppe dømte, der gennem mange år er nedsendt til afsoning i Anstalten ved Herstedvester, skal opholde sig, når de efter planen hjemtages til afsoning i Grønland. Men der er en række helt åbne udfordringer som ikke ses at være løst endnu. Retsvæsenetskommissionen forudsatte i sin betænkning, at der skulle

være psykiatrisk bistand tilknyttet en ny lukket anstalt i Grønland, til bl.a. at forestå behandlingen med kønsdrift dæmpende medicin.

Den psykiatriske bemanning i Danmark er særdeles mangelfuld, og er tilsvarende dårlig i Grønland. Hvis fast tilknyttet psykiater er en forudsætning for en hjemtagelse af de grønlandske indsatte i Anstalten ved Herstedvester, består der altså en stor udfordring i tilrettelæggelsen af dette arbejde. I værste fald kunne man frygte, at mangel på psykiatere kan betyde, at hjemtagelsen af de grønlandske fanger må udskydes, selv om de bygningsmæssige rammer er etableret. I den forbindelse vil det være oplagt at overveje, om den måde denne særlige gruppe dømte behandles på i dag også er den rigtige. Man kunne argumentere for, at det måske ikke så meget var psykiatere som psykologer, der var brug for.

Igen nogle spørgsmål som må være af væsentlig principiel og politisk interesse for Grønland. Ønsker man i Grønland et dansk fængselssystem? Ønsker man i virkeligheden, at der i Grønland bygges et mini-Herstedvester??

Ventelister ved anstalterne

Det præcise antal personer der aktuelt står på venteliste til afsoning af en dom i Grønland, er noget usikkert.

Kriminalforsorgen har til avisen Sermitsiaq udtalt, at der aktuelt stod 260 personer på venteliste til at afsone en dom i Grønland. Tallet forekommer nærmest kronisk, og sikkert er det, at det opleves som en stor belastning for de involverede, at de skal gå i flere år og vente på at kunne afsone en dom. Og dermed være afskåret fra uddannelse, fast arbejde og måske ønsket om at stifte familie. Hertil kommer rapporterede ventetider på mentalundersøgelser i Danmark på op til ét år, hvor

personen (som altså ikke er dømt endnu) holdes indespærret i en anstalt i Grønland. Uden nødvendigvis at få en adækvat behandling. For slet ikke at tale om en egentlig dom.

POLITISKE UDMELDINGER

Valget i Grønland juni 2009 er af mange beskrevet som et jordskredsvalg. Sikkert er det, at det politiske system i Grønland blev vendt op og ned. Efter i 30 år at have siddet på landsstyreformandsposten måtte partiet Siumut afgive posten til partiet Inuit Ataqatigiit (IA) under ledelse af Kuupik Kleist.

Den nye regeringsleder har bl.a. markeret sig på justitsområdet med en principiel udtalelse om, at tidsbestemte straffe ikke er tidssvarende og burde afskaffes. Udmeldingen kom i forlængelse af et seminar den grønlandske regering afholdt for medlemmerne af Inatsisartut og embedsmænd, om behandling af seksuelle krænkere i de grønlandske anstalter³⁾. Hvilken betydning det vil få for justitsområdet i fremtiden kan man kun gisne om, men erfaringer fra tidligere aktiv politisk interesse for området er positive.

Noter:

1. Betænkning nr. 1442/2004 om det grønlandske retsvæsen.
2. <http://www.ft.dk/samling/20091/almdel/GRU/spm/27/index.htm>
3. <http://sermitsiaq.ag/kriminal/article110824.ece>

Peter Sindal Lundsberg er specialkonsulent i Lov- og Justitsafdelingen i Grønlands Selvstyre og har det seneste år fungeret som konstitueret retschef samme sted.